

สุนทรพจน์งานสัมมนาวิชาการธนาคารแห่งประเทศไทย ประจำปี 2566

หัวข้อ “คน : The Economics of Well-Being”

ดร.เศรษฐพุฒิ สุทธิวาทนฤพุฒิ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

วันศุกร์ที่ 29 กันยายน 2566 เวลา 9.00 - 9.20 น.

ท่านอดีตรัฐมนตรี
ท่านผู้บริหารระดับสูง
ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน

สวัสดีครับ

ขอต้อนรับทุกท่านเข้าสู่งานสัมมนาวิชาการธนาคารแห่งประเทศไทย ประจำปี 2566 โดยในปีนี้อยู่ในหัวข้อ “คน : The Economics of Well-Being” ด้วยเหตุผลสำคัญ 2 ประการ

ประการแรก เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาและการดำเนินนโยบายสาธารณะ คือ การยกระดับ “คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของคนในประเทศ”

ประการที่สอง ได้รับแรงบันดาลใจสำคัญจากโอกาสครบรอบ 5 ทศวรรษของบทความ “คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง : จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ของ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ อดีตรัฐมนตรีว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ได้ประพันธ์ไว้เมื่อ 50 ปีก่อน ข้อเขียนนี้เป็นหนึ่งในบทความที่ได้รับการถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อมากที่สุดในสังคมไทย และยังคงมีเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับยุคสมัยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เราจึงถือโอกาสนี้ทบทวนว่า ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา เราได้ยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความหวังให้กับคนไทยมาได้มากน้อยแค่ไหน ในด้านใดที่เราสามารถตอบโจทย์ที่อาจารย์ปวยให้ไว้เมื่อ 50 ปีก่อนได้ดี และในด้านใดที่เราห่างไกลจากสิ่งที่ท่านหวังไว้อยู่มาก พร้อมกับมองไปข้างหน้าว่า จะมีประเด็นอะไรเข้ามามีส่วนสำคัญในการกำหนดคุณภาพชีวิตของเราบ้างในอนาคต และเราจะพัฒนาโอกาสและคุณภาพชีวิตของคนไทยให้ดียิ่งขึ้นได้อย่างไร

ท่านผู้มีเกียรติครับ

อาจารย์ปวย ได้กล่าวไว้ในย่อหน้าแรกของบทประพันธ์ถึงความหวังตั้งแต่ก่อนเกิดว่า “เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์ และได้รับความเอาใจใส่และบริการอันดีในเรื่องสวัสดิการของแม่และเด็ก” และกล่าวต่อว่า “ในระหว่าง 2-3 ขวบแรกของผม ซึ่งร่างกายและสมองผมกำลังเติบโตในระยะที่สำคัญ ผมต้องการให้แม่ผมกับตัวผมได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์”

หากเราเทียบกับในอดีตแล้ว ปัจจุบันเด็กไทยได้รับสารอาหารที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตมากขึ้น สะท้อนจากภาพรวมที่เด็กไทยมีน้ำหนักและส่วนสูงเพิ่มขึ้น และมีพัฒนาการที่สมวัยมากขึ้น¹

¹ ข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข และผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย ปี 2565 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติและองค์การยูนิเซฟ

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันยังมีเด็กไทยบางกลุ่มที่ได้รับโภชนาการที่ไม่สมดุล² ทั้งกลุ่มที่ได้รับโภชนาการเกิน สะท้อนจากเด็กอ้วนที่มีจำนวนมากขึ้น โดยในปี 2565 อยู่ที่ 11% ของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี โดยเฉพาะเด็กในเมืองใหญ่ และกลุ่มที่ได้รับโภชนาการไม่เพียงพอแบบเรื้อรัง โดยเฉพาะเด็กในครอบครัวด้อยโอกาส ทำให้การเจริญเติบโตชะงักงัน เตี้ยและแคระแกร็น ซึ่งมีสัดส่วนกว่า 13% ของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีในประเทศไทย สถานการณ์นี้สะท้อนการจัดสรรทรัพยากรที่ยังขาดทั้งประสิทธิภาพและความเท่าเทียม

เมื่อก้าวเข้าสู่วัยเรียน อาจารย์ป่วยได้กล่าวถึงโอกาสทางการศึกษาไว้ว่า *“ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวหรือน้องสาวผมก็ต้องการไปโรงเรียน จะได้มีความรู้หากินได้ และจะได้รู้คุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ก็ให้มีโอกาสเรียนได้ ไม่ว่าพ่อแม่ผมจะรวยหรือจน จะอยู่ในเมืองหรือชนบทแร้นแค้น”*

ในปัจจุบัน นับว่าการศึกษาไทยพัฒนาขึ้นเมื่อเทียบกับอดีต เช่น จำนวนปีเฉลี่ยที่คนไทยได้รับการศึกษาได้เพิ่มขึ้นถึง 5 เท่าตัว จากที่ต่ำกว่า 2 ปีต่อคนเมื่อประมาณ 50 ปีก่อน มาเป็น 10 ปีต่อคนในปัจจุบัน³ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยยังมีความท้าทาย เช่น ระดับผลการประเมินสมรรถนะผู้เรียนตามมาตรฐานสากล (PISA) ที่ค่าเฉลี่ยของประเทศไทยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนทั่วโลกมาตลอดกว่า 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่าน⁴ ทั้งนี้ ประเทศไทยไม่ได้ตามหลังแค่ประเทศที่พัฒนาแล้วเท่านั้น แต่ยังตามหลังประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนหลายประเทศ ทั้งเวียดนาม มาเลเซีย และบรูไน ในคะแนนทั้ง 3 ด้าน⁵

นอกจากนี้ การเข้าถึงบริการทางการศึกษาของคนไทยยังมีความเหลื่อมล้ำ นักเรียนที่มาจากกลุ่มที่มีรายได้สูงสุด 10% สองในสามคนจะเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย ขณะที่นักเรียนที่มาจากกลุ่มที่มีรายได้ต่ำที่สุด 10% สัดส่วนของนักเรียนที่จะเรียนต่ออยู่ที่เพียง 4-5% เท่านั้น⁶ โดยในช่วงแรกของการสัมมนาวันนี้ จะมีการนำเสนองานวิจัยและเสวนาเรื่องการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital) ของเยาวชนไทยในประเด็นต่าง ๆ ต่อไป

ท่านผู้มีเกียรติครับ

ในช่วงวัยทำงาน อาจารย์ป่วยได้หวังไว้ว่า *“เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพที่มีความหมาย ทำให้ได้รับความพอใจ ว่าตนได้ทำงานเป็นประโยชน์แก่สังคม”*

² “การส่งเสริมโภชนาการในเด็กที่ครอบคลุมกว้างกว่าเพียงเรื่องอาหารการกิน: หลักฐานจากการทดลองสุ่มแบบมีกลุ่มควบคุม (RCT)” สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ 2566

³ เพิ่มจาก 1.89 ปีเป็น 9.96 ปีต่อคนในปี 2564 ข้อมูลจากกระทรวงศึกษาธิการ

⁴ คะแนน PISA ปี 2561 ไทยมีคะแนนด้านคณิตศาสตร์อยู่ที่อันดับ 58 ด้านวิทยาศาสตร์อยู่ที่อันดับ 54 และการอ่านอยู่ที่อันดับ 67 จากทั้งหมด 79 ประเทศ

⁵ คณิตศาสตร์ : เวียดนาม (อันดับ 24) มาเลเซีย (อันดับ 48) บรูไน (อันดับ 52); วิทยาศาสตร์ : เวียดนาม (อันดับ 4) มาเลเซีย (อันดับ 49) บรูไน (อันดับ 51); การอ่าน : เวียดนาม (อันดับ 13) มาเลเซีย (อันดับ 57) บรูไน (อันดับ 60)

⁶ ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2560

การมีโอกาสมประกอบอาชีพที่ตรงกับความพอใจและความถนัดของแต่ละบุคคล เพื่อให้ใช้ศักยภาพสูงสุดที่ตนเองมี และเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมนั้น **ต้องมีตลาดแรงงานที่มีประสิทธิภาพ**

ในภาพรวมแล้ว ตลาดแรงงานไทยมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง เช่น การที่สัดส่วนแรงงานนอกภาคเกษตรที่เติบโตจาก 25% เมื่อ 45 ปีก่อน เป็นเกือบ 70% ในปัจจุบัน แสดงถึงบทบาทของตลาดแรงงานในการจัดสรรทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและบริการของประเทศ และสะท้อนว่าแรงงานไทยมีโอกาสมประกอบอาชีพมากขึ้นในช่วงหลาย 10 ปีที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันตลาดแรงงานไทยกลับประสบปัญหาในการผลิตแรงงานให้มีทักษะตรงกับความต้องการของตลาด เช่น คนที่จบปริญญาตรีบางกลุ่มได้รับค่าจ้างใกล้เคียงกับคนที่จบมัธยม⁷ หรือกลุ่มแรงงานอายุน้อยที่มีการศึกษาสูงมีการว่างงานมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ โดยในช่วงที่ 2 ของการสัมมนานี้ จะมีการนำเสนองานวิจัยและเสวนาเรื่องความท้าทายของตลาดแรงงานไทยในประเด็นต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตลาดแรงงานไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและทำให้แรงงานไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ท่านผู้มีเกียรติครับ

ในช่วงท้ายของบทความ อาจารย์ป่วยได้กล่าวไว้ว่า **“เมื่อแก่ ผมและเมียก็ควรได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการประกันสังคมซึ่งผมได้จ่ายบำรุงตลอดมา”** และ **“ผมต้องการสุขภาพอนามัยอันดี และรัฐบาลจะต้องให้บริการป้องกันรักษาโรคแก่ผมอย่างฟรี กับบริการการแพทย์รักษาพยาบาลอย่างถูก อดี เจ็บป่วยเมื่อใดหาหมอ หาพยาบาลได้สะดวก”**

ปัญหาที่พบในประเทศไทยที่ได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสมบูรณ์ (Aged Society) เป็นที่เรียบร้อยแล้วนั้น คือ ภาวะที่ผู้สูงวัย “แก่ก่อนรวย” และ “ป่วยก่อนตาย” กล่าวคือ ช่วงชีวิต (Life Span) ยาวนานขึ้นแต่ช่วงสุขภาพที่ดี (Health Span) ไม่ยาวนานตาม และขาดความมั่นคงทางการเงิน (Wealth Span) คือ มีกำลังทรัพย์ไม่เพียงพอจ่ายใช้สอยและรักษาสุขภาพ ดังที่เห็นได้จากผลการศึกษาที่พบว่า หนึ่งในสามของผู้สูงอายุในปัจจุบันมีแหล่งรายได้หลักจากบุตรธิดา และอีกหนึ่งในสามมาจากการทำงาน ในขณะที่เหลือ มีแหล่งรายได้จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุบ้าง จากบำเหน็จบำนาญบ้าง มีเพียง 1.5% เท่านั้นที่มีแหล่งรายได้หลักจากดอกเบี้ยยหรือเงินออมของตน⁸

การจะทำให้สังคมไทยในระยะยาวเป็นสังคมสูงวัยที่ไม่อ่อนแอจำเป็นต้องเพิ่มทั้ง Wealth Span และ Health Span ให้ยาวนานขึ้นตาม Life Span ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นโจทย์สำคัญสำหรับ

⁷ “ตลาดแรงงานไทย : โจทย์ที่แท้จริงคืออะไร” ใน “16 ความคิดเพื่อชีวิตคนไทย: สิ่งที่เป็น ปัญหาที่เห็น และประเด็นชวนคิด” โดยสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ 2566

⁸ “สังคมสูงวัย : ประเทศไทยต้องสร้างหลักประกันยามชราภาพที่ก้าวข้ามความขัดแย้งระหว่างรุ่น” ใน “16 ความคิดเพื่อชีวิตคนไทย: สิ่งที่เป็น ปัญหาที่เห็น และประเด็นชวนคิด” สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ 2566

การเพิ่มภูมิคุ้มกันให้กับทุกช่วงชีวิตเพื่อให้วัยชรามีคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุด ซึ่งท่านจะได้รับฟังในช่วงที่ 3 ของงานสัมมนาวันนี้

ท่านผู้มีเกียรติครับ

อาจารย์ป่วยยังมีความหวังที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความเสมอภาคทางโอกาสของผู้หญิง ท่านปรารถนาว่า **“เมื่อยผมก็ต้องการโอกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับผม”**

ถึงแม้ว่าเรายังมีปัญหาด้านสิทธิสตรีในหลายด้าน แต่ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ความเสมอภาคทางโอกาสของผู้หญิงไทยได้พัฒนาขึ้นค่อนข้างชัดเจนตลอดช่วงชีวิต นอกจากสัดส่วนของผู้ที่ศึกษาในระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันจะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชายแล้ว⁹ ผู้หญิงไทยยังเป็นที่ยอมรับมากขึ้นในการทำงาน จากรายงานของ Women in Business (WIB) ในปี 2565 บริษัทในประเทศไทยมีผู้หญิงดำรงตำแหน่งประธานเจ้าหน้าที่บริหารฝ่ายการเงิน (CFO) สูงถึง 43% ถือเป็นสัดส่วนสูงที่สุดของโลก และมีผู้หญิงนั่งตำแหน่งสูงสุดของบริษัทอย่างประธานเจ้าหน้าที่บริหาร (CEO) สูงถึง 24% ซึ่งมากเป็นอันดับ 3 ของโลก¹⁰

ท่านผู้มีเกียรติครับ

จะเห็นได้ว่า ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา เราสามารถตอบโจทย์ที่อาจารย์ป่วยให้ไว้เมื่อ 50 ปีก่อนได้ดีในหลายด้าน แต่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยให้ไปถึงเป้าหมายที่อาจารย์ป่วยหวังไว้ยังต้องเผชิญกับความท้าทายอีกมาก

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีความท้าทายใด ๆ “ความหวัง” ยังเป็นสิ่งจำเป็น เราหมดหวังไม่ได้ เพราะความหวังช่วยสร้างแรงจูงใจที่ขับเคลื่อนให้เราฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ

ในหลาย ๆ ประเทศ ผู้คนหมดหวัง พยายามหาทางอพยพตนเองและครอบครัวไปตั้งหลักแหล่งและหางานในประเทศอื่น ๆ เพราะขาดโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม เศรษฐกิจไม่เติบโตและขาดเสถียรภาพ

ดังนั้น หากเราต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย ความหวังเป็นสิ่งจำเป็น โดยการพัฒนาคูณภาพชีวิตของคนไทยให้ดีขึ้นนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาครัฐ เพื่อช่วยกันสร้างความหวังให้คนไทยและเพื่อช่วยกันทำให้ความหวังนั้นเป็นจริงขึ้นมาได้

⁹ มีสัดส่วนผู้หญิงที่เข้าสู่ระดับอุดมศึกษามากกว่าผู้ชายอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2564 คิดเป็น 56% ต่อ 44% ของผู้ศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งหมด

¹⁰ Women in Business 2023 โดย Grant Thornton

สำหรับธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น มีส่วนร่วมในบทบาทดังกล่าว ผ่านการดำเนินนโยบายการเงิน นโยบายสถาบันการเงิน และนโยบายระบบการชำระเงิน

ประการแรก ในการสร้างความหวังให้คนไทยนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยมุ่งสร้างโอกาสตลอดช่วงชีวิตให้แก่คนไทย ทั้งโอกาสทางการศึกษา โอกาสในการประกอบอาชีพ และโอกาสในการใช้ชีวิตที่ดีในยามชราภาพ เช่น การพัฒนาระบบการเงินให้คนไทยเข้าถึงบริการทางการเงินต่าง ๆ อย่างทั่วถึง รวมถึงการสนับสนุนให้ภาคการเงินผนวกเรื่องความยั่งยืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินธุรกิจเพื่อให้คนไทยมีชีวิตในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี

ประการที่สอง ในการทำให้ความหวังของคนไทยเป็นจริงขึ้นมาได้นั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยมีพันธกิจในการส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพ โดยความเจริญเติบโตนี้จะช่วยสร้างรายได้ที่เป็นดอกผลของการลงทุนในการศึกษาและประกอบอาชีพของผู้คน อย่างไรก็ตามความเจริญเติบโตจะต้องควบคู่กับความมีเสถียรภาพด้วย เพราะระบบเศรษฐกิจที่ขาดเสถียรภาพ เช่น เงินเฟ้อที่สูงมาก หรือหนี้สินที่ควบคุมไม่ได้ ย่อมเสี่ยงต่อการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ อันเป็นการทำลายความหวังของผู้คนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ท้ายที่สุดนี้ ผมขอขอบคุณคณะผู้วิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เสวนาทุกท่าน ที่ให้เกียรติมาร่วมงานสัมมนาวิชาการของธนาคารแห่งประเทศไทย ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานสัมมนาวิชาการประจำปีนี้จะสร้างความตระหนักรู้ จุดประกายความคิดและความหวัง ให้พวกเราทุกคนได้เห็นจุดหมายของคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทย และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สร้างได้ด้วยมือของพวกเราเองทุกคน ดังที่อาจารย์ป่วยได้ทิ้งท้ายไว้ในบทประพันธ์ของท่านว่า **“นี่แหละคือความหมายแห่งชีวิต นี่แหละคือการพัฒนาที่ควรจะให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกคน”**

ขอบคุณครับ